

УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

УДК 339.9:351.83-044.922(477)

DOI 10.46922/2709-0515-2020-1-3(14)-5-12

БОКОВ О. В.,

кандидат наук з державного управління, старший науковий співробітник, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

A. BOKOV,

candidate of sciences from state administration, senior staff scientist, associate professor of department of public management and administration Institute of Personnel Training of the State Employment Service of Ukraine

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

GLOBALIZATION AND ITS IMPACT ON THE TRANSFORMATION OF THE LABOR MARKET OF UKRAINE

У статті розглянуто теоретичні основи глобалізації, визначено її вплив на трансформацію та розвиток національного ринку праці, окреслено проблемні питання в системі його функціонування, поведено аналіз деяких соціально-економічних показників країни, які характеризують її місце в глобальному економічному просторі, а саме: індексом глобальної конкурентоспроможності у 2010-2019 рр., валовим внутрішнім продуктом (ВВП) за паритетом купівельної спроможності на одну особу в 2019 році, індексом людського розвитку за період 2010-2019 рр. (тенденції за його складовими), проаналізовано деякі демографічні показники. Проведено порівняння макроекономічних показників України з деякими країнами світу у 2019 році. Проаналізована міграційна статистика за 1990-2019 рр., що характеризує ситуацію в сфері зовнішньої трудової міграції.

На основі проведеного аналізу сформульовано пропозиції, які спрямовані на формування ефективної системи державного регулювання вітчизняного ринку праці, яка б враховувала як переваги, так і загрози глобалізації в умовах інтеграції України в світовий економічний простір.

Ключові слова: *глобалізація, публічне управління, ринок праці, зайнятість, міграція, рівень життя, вплив, суспільство, розвиток.*

The theoretical bases of globalization are considered in the article, its influence on the transformation and development of the national labor market is determined, problematic issues in the system of its functioning are outlined, an analysis of some socio-economic indicators of the country, which characterize its place in the global economic space, namely: global competitiveness index in 2010-2019, gross domestic product (GDP) at purchasing power parity per capita in 2019, human development index for the period 2010-2019 (trends in its components), some demographic indicators are analyzed.

The comparison of macroeconomic indicators of Ukraine with some countries of the world in 2019 is carried out. Migration statistics for 1990-2019 are analyzed, which characterizes the situation in the field of external labor migration.

Based on the analysis, proposals are formulated that are aimed at forming an effective system of state regulation of the domestic labor market, which would take into account both the benefits and threats of globalization in the context of Ukraine's integration into the world economic space.

Key words: *globalization, public administration, labor market; employment, migration, standard of living, influence, society, development.*

Постановка проблеми. *Однією з основних характеристик сучасного розвитку світу є глобалізація. На сьогодні вона охоплює майже всі сфери життєдіяльності людини, та її вплив стає дедалі відчутнішим.*

Тенденції розвитку світової економіки, які безпосередньо пов'язані з глобалізаційними процесами, суттєво впливають і на систему функціонування вітчизняного ринку праці, зайнятість населення та практично всю соціальну складову життя українського суспільства.

Тому на сьогодні для України є досить актуальними дослідження, які комплексно оцінюють особливості впливу глобалізації на розвиток національних ринків праці у відкритих економіках. Фундаментальне вивчення цієї проблеми з обґрунтуванням спо-

собів її вирішення є необхідною умовою, з одного боку, чіткого визначення стратегічних інтересів держави в розвитку її трудового потенціалу, а з іншого у формуванні та реалізації ефективної державної політики зайнятості.

Аналіз досліджень і публікацій. *Серед українських науковців, які відомі своїми працями з комплексних питань глобалізації і глобального управління, слід відзначити А. Арсеєнка, О. Білоруса, Р. Войтович, В. Бодрова, А. Гальчинського, В. Гошовської, В. Онікієнка, Р. Дацківа, В. Лукашевича, Д. Лук'яненка, А. Малюка, Є. Макаренка, П. Надолішнього, Ю. Пахомова, Т. Пергу, І. Розпутенка, М. Шепелева, Ю. Щербак, С. Шергіна, С. Юрченка та ін.*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Дослідженням питань, пов'язаних із зайнятістю населення, з ринком праці, його змінами у процесі глобалізаційних тенденцій економіки, займалось багато видатних вітчизняних учених, таких як: С. Бандур, І. Гнибіденко, О. Грішнова, А. Колот, Е. Лібанова, Л. Лісогор, Ю. Маршавін, І. Моторна, В. Міненко, І. Петрова, В. Скуратівський, В. Трощинський, В. Онікієнко, В. Федоренко та ін. Незважаючи на значні здобутки вчених у вивченні зазначеної проблематики, питання дослідження функціонування українського ринку праці в умовах глобалізації, а також пошуку та розробці ефективних державних механізмів його регулювання в мінливому глобальному просторі залишаються досить актуальними.

Мета статті. Дослідити сутність глобалізації, розглянути її вплив на функціонування національного ринку праці та на основі проведеного аналізу сформулювати пропозиції щодо удосконалення політики зайнятості в умовах інтеграції України до світового економічного простору.

Вклад основного матеріалу. Передумовою виникнення глобальної інтеграції є основні засоби обміну знаннями, цінностями, розвитку в умовах інформаційного суспільства. Характерною ознакою глобальної форми інтеграції є реалізація утилітарного інтересу – ідея вигоди та матеріального благополуччя, де людина, держава перетворюються на інструмент реалізації окремих цілей, які є основою функціонування та довготривалості відповідного глобального об'єднання.

Глобалізація (від англійського *global* – світовий, всесвітній) – загальноцивілізаційний, всеохоплюючий, об'єктивний, комплексний та універсальний процес, який здійснює величезний вплив на усі сфери життєдіяльності людей. Глобалізація як бурхливий процес формування загальносвітового фінансово-інформаційного простору призводить до зміни місця, ролі та функцій національної держави, підвищує рівень вимог до ефективності соціального управління, яке має відповідати сучасному типу суспільного розвитку. Тобто в умовах глобалізації кардинально змінюються пріоритетні завдання державних інституцій, відповідно до чого за фундаментальну парадигму приймається принцип “не люди для держави, а держава для людей” [1].

Глобалізація є безпосереднім наслідком процесів інтернаціоналізації, які охоплюють усі сфери буття людини та суспільства (економіку, політику, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку) й закладають її матеріальну, інституційну та політичну основу. Як процес глобалізація означає складний комплекс трансграничних взаємодій між економічними суб'єктами, що виявляється в інтенсифікації потоків товарів, послуг, технологій і фінансових коштів, у посиленні впливу міжнародних інститутів, у поширенні діяльності транснаціональних і багатонаціональних корпорацій, у зростанні масштабів трансграничних комунікаційних й інформаційних обмінів тощо.

Перехід до постіндустріальної епохи, яка характеризується розвитком інформаційної економіки, мережевої структури соціально-економічних і політичних відносин, визначає нові тренди публічного управління, які змінюють на міжнародному рівні існуючий порядок, а процеси глобалізації та глокалізації активно

об'єднують / роз'єднують країни, регіони, політичні та громадські рухи.

Е. Гідденс, зазначає, що глобалізація представляє собою складне переплетіння цілого ряду процесів, які розвиваються суперечливо або, навіть, у протилежних напрямках. Про це свідчать відкритість економіки, інтернаціоналізація гуманітарних потоків, розвиток комунікативних систем, інтернаціоналізація суспільних практик. На думку Е. Гідденса, в умовах глобалізації необхідним є дотримання рівноваги між державою, економікою, громадським суспільством [2].

Д. Білорус та Д. Лук'яненко [3] сформували структуру глобалізаційного процесу, з наступним визначенням глобалізації як об'єктивного соціального процесу, змістом якого є дедалі більший взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодія людини й довкілля. В основі глобалізації лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, праці й капіталу. Ще за часів І. Канта основними факторами, які зумовлювали утворення міждержавних союзів, був “дух торгівлі”, “сила грошей”, тобто, як і сьогодні, економічний фактор [4].

В Енциклопедії державного управління, процес глобалізації означає, що наше життя все більше проходить під впливом подій, навколо нас, але рішення приймаються на великій відстані від нас. Виходячи з цього відзначається, що головною ознакою глобалізації є те, що географічна відстань стає доцільністю, яка зменшується, і що територіальні межі, як, наприклад, між національними державами, стають менш важливими. При цьому глобалізація висуває на перший план як поглиблення, так і розширення політичного процесу в розумінні того, що місцеві, національні і глобальні події (або, можливо, місцеві, регіональні, національні, міжнародні і глобальні події) постійно взаємодіють [5]. Тобто, завдяки глобалізації якісно змінюється процес публічного управління, який відбувається в умовах “стирання кордонів” та постійних взаємодій і комунікацій між різними суб'єктами, що беруть участь у прийнятті та реалізації управлінських рішень.

І. Розпутенко, досліджуючи питання глобалізації, зазначає, що глобалізація є феноменом, який несе в собі значну кількість як позитивних, так і негативних наслідків: фундаментально змінює наше економічне, політичне і соціокультурне буття, спричинює велику кількість нових проблем і викликів. Час і простір в їхньому традиційному розумінні в епоху глобалізації змінюють свою форму, проте руйнація і розмивання ціннісних систем і соціальних структур, що склалися віками, викликає глибоке занепокоєння. На думку науковця, наполегливо нав'язується думка, що глобалізація полегшує господарську взаємодію між державами, створює умови для доступу країн до передових досягнень людства, забезпечує економію ресурсів, стимулює світовий прогрес. Насправді це продукти третього рівня споживання для таких держав, як Україна. Разом з тим глобалізація несе прямі негативні наслідки: закріплення периферійної моделі економіки, втрата своїх ресурсів країнами, що не входять у “золотий мільярд”, розорення малого бізнесу, поширення

на слабкі країни глобалізації конкуренції, зниження рівня життя тощо. Звичайні громадяни, а іноді цілі країни стають другорядними “гравцями” в цьому процесі. Їхня першочергова функція – споживання [6].

Так, відомий український економіст, академік НАН України В. Геєць зазначає, що “досвід останніх років яскраво продемонстрував, що ані ринок, ані ліберально-демократичні свободи, ніякі інші цінності західного світу самі по собі неспроможні змінити життя українців на краще. Більше того, всі реформи у суспільстві, зокрема й в економіці, є лише засобом для досягнення національних цілей розвитку. Наші національні інтереси та цілі включають таке:

- забезпечення гідних умов життя всім громадянам України;
- створення умов для розвитку та поліпшення життя майбутніх поколінь українців;
- гарантії незалежності та безпеки особи і держави” [7].

Глобальні проблеми сучасності є породженням передусім суперечностей суспільного розвитку, а саме – масштабів впливу діяльності людини на оточуючу дійсність та нерівномірністю соціально-економічного та науково-технічного розвитку країн та регіонів. Відповідно – вони є комплексними та всеосяжними, тобто тісно взаємопов’язані з регіональними та національно-державними. Тому ефективна стратегія вирішення глобальних проблем виводить суспільства на нові рубежі міжцивілізаційного розвитку, перш за все – на рівень усвідомлення необхідності об’єднання зусиль всіх народів та держав [1, с.10].

Наукові погляди на витоки глобалізації й на сьогодні залишаються дискусійними. Історики розглядають цей процес як один з етапів розвитку капіталізму. Економісти ведуть відлік від транснаціоналізації фінансових ринків. Політологи розглядають цей процес як поширення демократичних інститутів. В поясненні процесів глобалізації є також і інформаційно-технологічні підходи. Суб’єктом глобалізації виступає регіоналізація, яка сприяє формуванню світових полюсів економічного і технологічного розвитку.

Глобалізацію, на наш погляд, можна поділити на економічну, фінансову, технологічну, політичну, культурну тощо. Фінансово-економічна глобалізація приводить до розвитку в усьому світі ринкової економіки, посилення міжнародного поділу праці, зростання транснаціональних корпорацій, створення широко розгалуженої системи міжнародних банків і фондів. В контексті дослідження, на нашу думку, доцільно розглянути економічну глобалізацію, яка найбільш впливає на функціонування національних ринків праці та зайнятість населення.

Т. Левітт, американський економіст, професор Гарвардської школи бізнесу, визначає “глобалізацію” як феномен злиття ринків окремих продуктів, що виробляються транснаціональними корпораціями. Представник цієї ж школи, К. Омі, у своїй книзі “Світ без кордонів” зазначає, що глобальна економіка визначається взаємозалежністю трьох центрів Європейського Союзу, США та Японії, економічний суверенітет окремих держав став безглуздим, а на

сцену світової економіки виходять “глобальні фірми” [8; 9].

Зростаюча глобалізація економіки виражається в різкому збільшенні масштабів і темпів переміщення капіталів, випереджальному зростанні міжнародної торгівлі порівняно зі зростанням валового внутрішнього продукту (ВВП). Створені за останні десятиріччя інформаційні системи суттєво посилили здатність фінансового капіталу до швидкого переміщення, що містить у собі, принаймні потенційно, здатність до руйнування стійких економічних систем.

Найважливішими рисами міжнародної економічної інтеграції є такі:

- міждержавне регулювання соціально-економічних процесів;
- поступове формування єдиного регіонального господарського комплексу зі спільною структурою та інфраструктурою відтворення;
- усунення адміністративних і економічних бар’єрів, які перешкоджають вільному рухові у межах регіонального формування товарів, капіталів, технологій та робочої сили;
- зближення внутрішніх економічних умов суспільного відтворення у державах, які беруть участь в інтеграційних об’єднаннях.

Для глобалізації характерна, як тенденція поступової конвергенції національних систем зайнятості та ринків праці на базі загальних ринкових принципів, зближення загальнокультурних стереотипів, шкали цінностей, так і формування нових механізмів координації та управління національними процесами у сфері соціально-трудова відносин.

Глобалізація світового економічного простору обумовлює посилення ролі людського фактору у підвищенні конкурентних можливостей національної економіки. У сучасних умовах місце країни в рейтингу геополітичної конкуренції визначається освітнім рівнем нації, розвитком ключових виробничо-технологічних систем новітнього технологічного укладу та інформаційного середовища, можливостями економіки до генерації високої інноваційної активності. Тенденції розвитку світової економіки, які безпосередньо пов’язані з глобалізацією, суттєво впливають на ринок праці та всю соціальну складову життя українського суспільства. Процеси, які відбуваються на національному ринку праці, безпосередньо пов’язані з соціально-економічною ситуацією в країні. Фактори, що дестабілізують соціально-трудова сферу та породжують численні асиметрії у цій сфері, мають як об’єктивний, так і суб’єктивний характер. Найбільш значимими з них є такі:

- глобалізація світової економіки та зростання відкритості національних економік;
- погіршення вікової структури населення в цілому й економічно активного зокрема;
- лібералізація соціально-економічної політики, складником якої є так званий економоцентризм;
- уповільнення темпів економічного зростання;
- трансформація інституту зайнятості та різновекторність на ринку праці.

М. Кастельс, аналізуючи найбільш значущі трансформації нового міжнародного поділу праці, зазначав,

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

що нова модель глобального виробництва та менеджменту рівносильна одночасній інтеграції трудового процесу та дезінтеграції робочої сили [10]. Негативний вплив на соціально-трудова сфера у в умовах глобальних процесів проявляється у вигляді намагання роботодавців знижувати заробітну плату і скорочувати витрати на покращення умов праці з метою підвищення конкурентоспроможності продукції. Це негативно впливає на зайнятність та сприяє зовнішній трудовій міграції. Відтік якісного людського капіталу спричиняє величезні збитки для держави, і зменшує перспективи соціально-економічного розвитку. Вплив процесу глобалізації на зайнятність та ринок праці в Україні є масштабним і неоднозначним, виходячи зі змісту соціально-економічних наслідків. Глобалізація економіки справляє суттєвий і неоднозначний вплив на такі параметри зайнятості і ринку праці, як структура робочих місць, їх динаміка, якість трудового життя, якість робочої сили, мобільність і трудові міграції.

Одним із показників, який характеризує конкурентоспроможність країни в світі, є індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI), який щорічно розраховують за методикою Всесвітнього економічного форуму. На рис. 1 наведено рейтинг України за індексом глобальної конкурентоспроможності у 2010-2019 рр. Так, у 2019 році країна втратила дві позиції в Індексі глобальної конкурентоспроможності й опустилася на 85-те місце з 141 країни.

Основний регрес зафіксовано у сфері фінансових систем, в якій рейтинг України опустився на 19 позицій – до 136-го місця, й у сфері охорони здоров'я – на 9 позицій, до 101-го місця. Також дещо погіршилися показники впровадження інформаційно-комунікаційних технологій – із 77-го на 78-ме місце, макроекономічної стабільності – з 131 на 133-тє місце та інноваційних можливостей – із 58-го на 60-тє місце. Водночас другий рік поспіль значно покращуються позиції країни за критеріями “ринок товарів” – з 73-го на 57-ме місце, “інституціональний розвиток” – зі 110-го на 104-тє місце. Позитивним моментом є покращення позицій за такими показниками, як освіта – з 46-го на 44-тє місце та рівень розвитку бізнесу – з 86-го на 85-тє місце. Показник середньорічного зростання ВВП за десять років перестав бути від'ємним і покращився з 2,1% до 0,1%. В той же час, слід зазначити, що приріст прямих іноземних інвестицій в Україну за п'ять років знизився з 2,7% ВВП до 2,3% ВВП [11].

Проте обнадійливих перспектив щодо покращення позицій за напрямками в рейтингу у 2020 році немає. Так, за у 2020 році перед Україною постали нові виклики, пов'язані зі світовою економічною рецесією – різке гальмування темпів економічного розвитку країни, а саме: у I кв. 2020 р. реальний ВВП знизився на 1,3 %, у II кв. – на 11,4 % до відповідного періоду 2019 р. Суттєве скорочення обсягів промислового виробництва. Спад промислової продукції відносно відповідного періоду 2019 р. у січні-липні 2020 р. склав 7,7 % (ознаки промислової стагнації були помітні ще у 2019 році спад склав 0,5%). Зниження інвестиційної активності.

У першому півріччі 2020 р. обсяги капітальних інвестицій зменшилися на 34,9 % порівняно з I кварталом 2019 р. За підсумками 2020 року зниження ВВП може скласти від 6 % (прогноз НБУ) до 8,2 % (прогноз МВФ) [12; 13; 14].

Прояв впливу глобалізаційних процесів на зайнятність населення можна спостерігати за різними формами та напрямками. Найбільш помітними є розвиток нетрадиційних форм зайнятості, зміна структури зайнятості та дисбаланс між структурою робочої сили та робочих місць. В Україні, як у більшості країн світу, також відбувається глибинна трансформація зайнятості. Йдеться про зміну її основних форм, видів та змісту. Вітчизняний ринок праці поступово запозичує загальносвітові тенденції. Вже сьогодні принциповими інноваціями у сфері зайнятості можна вважати лізинг персоналу, дистанційну зайнятність, нестандартні графіки робочого часу тощо. Нової якості набуває гнучкість ринку праці у різноманітних її формах та виявах. Зазначені процеси у сфері зайнятості справляють значний вплив на соціально-трудова сфера, адже від їх впливом змінюються як структура, так і зміст соціально-трудова відносин.

Найбільш помітними та важкими наслідками впливу глобалізаційних процесів на зайнятність населення є безробіття та підвищення мобільності робочої сили, тобто трудова міграція. Визначальною серед для міграційних процесів населення України є трудова міграція.

Низка європейських держав, які є основними країнами призначення для українських мігрантів, спрощують правила працевлаштування українців, розглядаючи їх як мігрантів, бажаних за освітніми і трудовими характеристиками й найменш проблемних завдяки культурній близькості. Глобальна пандемія не спричинила повного припинення трудової міграції, хоча й змінила характеристики цього процесу [15].

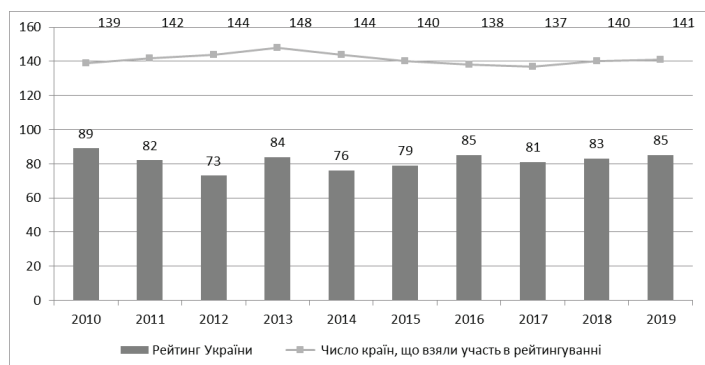

Рис. 1. Рейтинг України за індексом глобальної конкурентоспроможності у 2010-2019 рр

Так, за даними ПРООН, кількість емігрантів, тобто людей, які народилися в Україні, проте проживають в інших країнах світу, станом на 2019 рік становила майже 6 млн осіб, тоді як іммігрантів, тобто мешканців України, які народилися поза її межами, – близько 5 млн. Більшість емігрантів проживають на території пострадянських держав і здійснили переїзд ще до роз-

паду СРСР, тобто були на той момент внутрішніми мігрантами. Водночас кількість емігрантів з України зростає в основних країнах призначення трудових мігрантів, оскільки частина тимчасової трудової міграції трансформується на постійну (рис. 2). Якщо в 1990 р. в Чехії було 8 тис. іммігрантів з України, то в 2019 р. – 110 тис., тобто в 22 рази більше. Для Іспанії ці показники становлять 403 особи та 94,3 тис., тобто в 233 рази більше, а для Італії – 206 осіб та 246,4 тис., тобто в 1000 разів більше [16].

Глобалізація економіки впливає на систему функціонування вітчизняного ринку праці у двох аспектах. По-перше, через міграційні потоки та посилення попиту на робочу силу в Україні транснаціональними і міжнародними компаніями, що спричиняє поступову трансформацію нашого ринку праці на частину глобального ринку праці, інтеграцію з ним. По-друге, глобалізація економіки впливає на ринок праці України опосередковано через різноманітні канали і чинники, до яких насамперед слід віднести: прями іноземні інвестиції і міжнародну торгівлю; зміну курсу національної валюти; зміну цін на міжнародних ринках на товари і послуги, що посідають важливе місце в українському експорті та імпорті (особливо енергоносії, метал, продукція сільського господарства) тощо [17].

Така продукція має сировинний характер і складається з низькотехнологічних товарів, що дуже впливає на чутливість української економіки до коливань світових цін та не сприяє сучасному інноваційно-технологічному розвитку країни.

Продуктивність праці в країні майже вдвічі відстає від середньосвітового рівня. Утримання низької вартості робочої сили як конкурентної переваги перешкоджає формуванню середнього класу та посилює зовнішню трудову міграцію населення.

В табл. 1 наведено порівняння макро-показників України та деяких країн світу у 2019 році.

Глобалізація економіки впливає на ринок праці опосередковано через різноманітні економічні канали і чинники, до яких, перш за все, слід віднести міжнародну торгівлю і прями іноземні інвестиції, зміну цін на міжнародних ринках на товари і послуги, що посідають важливе місце в українському експорті та імпорті, зовнішні позики, зміну курсу іноземної валюти тощо.

Глобалізація має певний вплив на рівень та якість життя населення. У сучасних ринкових умовах при визначенні рівня життя населення важливим стає врахування всіх аспектів життєдіяльності людини, що забезпечить комплексність аналізу соціально-економічного розвитку країни загалом. Насамперед це економічний, соціальний, екологічний, демографічний, правовий аспекти та ін. Одним із найбільш універсальних та поширених показників, за яким можна порівняти рівень людського розвитку у світі, є індекс людського розвитку, котрий ґрунтується на мінімальному наборі показників, за якими можна зібрати достовірні зіставні дані в усіх країнах світу. Для визначення індексу людського потенціалу за методикою ООН рекомендується враховувати три показники: ВВП на душу населення, середню тривалість життя, рівень освіти населення старше 25 років. Ці показни-

ки по країні зіставляються з максимальними у світі аналогічними показниками [18].

Україна отримала значення ІЛР 0,750, що відносить її до високої категорії людського розвитку – 88 позиція зі 189 країн і територій. За період з 1990 до 2018 року значення ІЛР України збільшилося з 0,705 до 0,750, тобто на 6,3%.

У табл. 1 наведено прогрес України за кожним показником ІЛР. За період з 1990 до 2018 року очікувана тривалість життя при народженні в Україні збільшилася на 2,1 років, середня кількість років навчання збільшилася на 2,2 роки, а очікувана кількість років навчання зросла на 2,7 років. ВНД на душу населення України скоротився приблизно на 25,6 відсотка в період між 1990 та 2017 рр. [19].

Проте, слід зазначити, що рівень життя українців, який вимірюється валовим національним доходом (ВНД) на душу населення України, скоротився приблизно на 25,6 відсотка в період між 1990 та 2018 рр. Для порівняння, у 2019 році ВВП за паритетом купівельної спроможності на одну особу (в дол. США), Україна очолила рейтинг найбідніших країн Європи (рис. 3). Коли говорять про глобалізацію, то припускають, що вона веде до єдиного світу, рівноцінно інтегрованого у світову економіку. Проте сьогодні торгівля між 25 найрозвиненішими країнами складає понад 80% їх сукупного зовнішньоторговельного обігу.

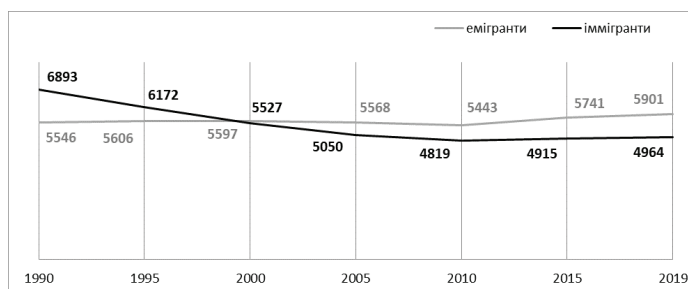

Рис. 2. Кількість емігрантів з України та іммігрантів, які проживають на її території, тис. осіб

На частку “самовизначених” припадає понад 90% інвестицій та 98% науково-технічних розробок, відкриттів і патентів. Очевидно, у реаліях мова йде про подальшу не глобалізацію, а про поляризацію/диференціацію на багаті і бідні нації, на багаті і бідні держави [6].

На превеликий жаль світова спільнота в умовах сучасного глобально-інформаційного простору зазнала невдачі в спробах знайти ефективні способи скорочення прірви між багатими і бідними націями. Напруженість в окремих країнах між представниками різних рас, націй, релігій, регіональними угрупованнями, інтелектуалами і робітниками стає сильною і глибоко роз’єднуючою тенденцією.

Глобалізація в її сучасному варіанті привела до “перереформатування” структури сучасного світу, а в результаті цього – до коригування національних систем державного управління, зміни стратегій економічного, політичного та духовного розвитку, що породжує суцільну взаємозалежність світу, яка і складає основу його функціонування.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Таблиця 1

Порівняння макропоказників України та деяких країн у 2019 році

Макропоказники	РФ	Білорусь	Туреччина	Польща	Україна
ВВП (за ПКС), млрд. дол.	4281,8	188,8	2325,6	1299,3	560,7
ВВП на особу (за ПКС), млрд. дол.	29181	19943	27975	34218	13541
Дохідна частина державного бюджету, млрд. дол.	311,8	11,6	154,2	104,3	38,6
Видаток частина державного бюджету, млрд. дол.	281,3	10,1	176,0	107,9	41,5
Витрати на науку, % до ВВП*	0,99	0,61	0,96**	1,21	0,47
Витрати на здоров'я, % до ВВП**	5,34	5,93	4,22	6,54	7
Витрати на здоров'я на душу населення, дол. США**	565,9	342,5	444,7	906,8	177,4
Експорт товарів, млрд. дол.	422,6	22,5	171,1	251,9	50,1
Експорт послуг, млрд. дол.	62,7	9,6	64,9	72,0	15,6
Імпорт товарів, млрд. дол.	243,8	31,	200,7	246,7	60,8
Імпорт послуг, млрд. дол.	98,8	5,8	29,0	43,9	6,9

Джерело: [12; 15]. * Дані за 2019 р., ** Дані за 2017 р.

Таблиця 2

Тенденції індексу людського розвитку України 1990-2018 рр.*

Роки	Очікувана тривалість життя при народженні	Очікувана кількість років навчання	Середня кількість років навчання	ВНД на душу населення (ПКС 20011 року в доларах США)	Значення ІЛР
1990	69,8	12,4	9,1	10,744	0,705
1995	67,9	12,2	10,0	4,993	0,664
2000	67,3	13,0	10,7	4,665	0,671
2005	67,5	14,6	11,2	7,207	0,715
2010	69,4	14,8	11,3	7,715	0,732
2015	71,5	14,9	11,3	7,373	0,742
2016	71,7	15,1	11,3	7,601	0,746
2017	71,8	15,1	11,3	7,670	0,747
2018	72,0	15,1	11,3	7,994	0,750

У доповіді ПРООН за 2018 рік *розраховано на базі послідовної серії часових даних і нових цільових показників. Джерело: [19].

Зростаюча взаємозалежність уніфікує й стандартизує умови та фактори розвитку окремих країн світу, є своєрідним індикатором визначення рівня сталості розвитку національних держав, а отже, і їх потенціалу в протистоянні викликам глобалізаційних процесів, які й стають сьогодні основним критерієм об'єднання держав у відповідні глобальні чи регіональні структури. Протистояти таким глобалізаційним викликам здатна лише та держава, яка має активну систему управління, реалізує власну геополітичну стратегію розвитку, максимально оберігає свій суверенітет, орієнтується в глобальному просторі, а головне –

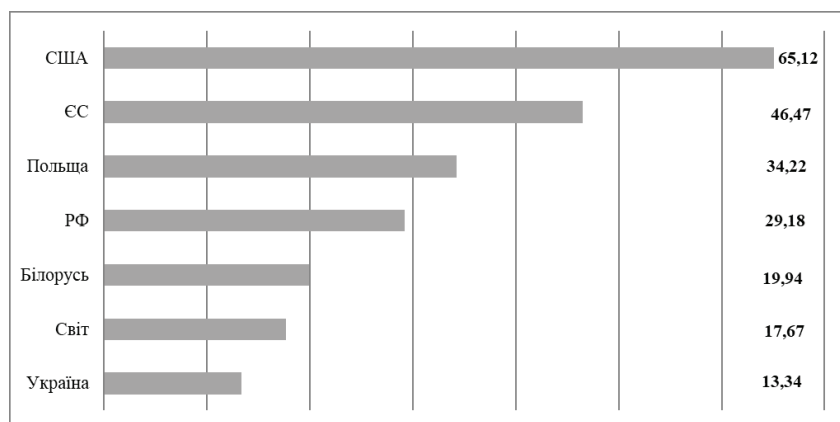

Рис. 3. ВВП за паритетом купівельної спроможності на одну особу (2019 р., тис. дол. США)

володіє ефективними механізмами впливу та навіть і управління ним [20].

Розвиток вітчизняного ринку праці гальмується збереженням значної частки неефективних робочих місць; зниженням мотивації до праці внаслідок збереження моделі “дешевої робочої сили”; суттєвої професійно-кваліфікаційною невідповідністю робочої сили сучасним потребам ринку; поширенням не задекларованої зайнятості.

В системі функціонування українського ринку праці спостерігається професійно-кваліфікаційна асиметрія, неефективність профорієнтації, а неналежна якість професійно-технічної та вищої освіти спричиняють низький рівень конкурентоспроможності випускників на ринку праці та значні розриви у конкурентоспроможності різних груп робочої сили.

Не оминув вплив глобалізації і демографічні процеси, що передусім спостерігається у перерозподілі робочої сили між окремими країнами і континентами та спричиняє постійне зростання міграційних потоків з менш розвинених регіонів світу в більш розвинені. Для країн з перехідною економікою, зокрема України, ця проблема є дуже актуальною, адже значна частина активних трудових ресурсів країни вимушена щорічно виїжджати для роботи закордоном, що посилює демографічну кризу та знижує ефективність функціонування ринку праці України. Так, глобальною тенденцією є старіння населення, обумовлене збільшенням середньої очікуваної тривалості життя (з 64,2 року в 1990 р. до 72,6 року в 2019 р.) та зниженням народжуваності (з 3,2 дитини на одну жінку репродуктивного віку у 1990 р. до 2,5 дитини у 2019 р.) у 2018 р. вперше в історії людства кількість осіб, старших за 65 років, перевищила кількість дітей до 5 років [15].

Середня тривалість життя українців на 10-12 років менша, ніж у країнах Європейського Союзу, а показник передчасної смертності, особливо серед чоловіків працездатного віку, вищий у 3-4 рази. В наслідок цього в Україні зафіксовано один із найвищих у світі показників природного зменшення населення. Однією з найнижчих в Європі є й тривалість трудової і творчої активності українців, яка у середньому складає 30 років.

Експерти ООН прогнозують, що в 2060 році в Україні житиме менше ніж 41 мільйон, у 2050 році – близько 35 мільйонів, у 2075 році – 28,5 мільйона, у 2100 – менше ніж 25 мільйонів осіб. Отже при збереженні поточних тенденцій у наступні 80 років кількість населення України може скоротитися майже вдвічі. Якщо зараз кількість осіб віком понад 65 років становить близько 17% загальної кількості населення України, то до кінця століття цей показник згідно з прогнозом ООН зросте до 28% [15].

Таким чином, проведений короткий аналіз показує, що глобалізаційні процеси мають значний вплив на розвиток української економіки, систему функціонування ринку праці, рівень та якість життя населення.

Висновок. Модель регулювання вітчизняного ринку праці необхідно адаптувати до міжнародних умов на основі поєднання інструментів державного та ринкового впливу, стимулювання конкурентоспроможності робочої сили, забезпечення захисту вітчизняного

виробника, соціальної орієнтації економічного розвитку. При формуванні ефективної системи регулювання ринку праці України необхідно брати до уваги увесь комплекс глобальних процесів і тенденцій переплетення та інтеграції національних економік, зростання їх відкритості, збільшення масштабів і лібералізацію міжнародної торгівлі, збільшення міграційних потоків. Це є важливою методологічною передумовою визначення закономірностей і напрямків розвитку вітчизняного ринку праці, формування ефективної системи його регулювання, яка б враховувала як переваги так і загрози глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Публічне управління в умовах інституційних змін: колективна монографія / за наук. редакції д. держ. упр. Р. В. Войтович та П. В. Ворони. Київ, 2018, 475 с.
2. Гідденс Е. Нестримний світ, як глобалізація перетворює наше життя. Київ : Альтерпрес, 2004. 100 с.
3. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку : монографія / [Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот, Я. М. Столярчук, та ін.]; за заг. ред. докторів екон. наук, професорів Д. Г. Лук'яненка та А. М. Поручника. Київ: КНЕУ, 2011. 703 с.
4. Кант И. К вечному миру. Москва, 1995. 480 с.
5. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. кол. Ю. В. Ковбасюк (гол.) та ін. Київ: НАДУ, 2011. Т. 7. Державне управління в умовах глобальної та європейської інтеграції / наук.-ред. колегія І. А. Грицяк (співголова), Ю. П. Сурмін (співгол.) та ін. 764 с.
6. І. Розпутенко. Цивілізаційний вибір України в умовах глобалізації. Вісник НАДУ при Президентові України (Серія “Державне управління”) № 1, 2017.
7. Економіка України в глобальному і внутрішньому вимірі: монографія / за ред. В.Г. Федоренка, І.М. Грищенко, Т.Є. Воронкової. Київ: ТОВ “ДКС центр”, 2017. 344 с.
8. Levitt T. (1983). «The globalization of markets». Harvard Business Review, Vol. 61, No. 3, pp. 92-102.
9. Ohmae K. The Borderless World: Power and strategy in the interlinked Economy. Fontana, 1990. P. 254
10. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. Москва: ГУВШЭ, 2000.
11. The Global Competitiveness Report 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.
12. Офіційний сайт державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Офіційний сайт Національного банку України (НБУ). URL: <https://bank.gov.ua>.
14. Офіційний сайт представництва Міжнародного валютного Фонду в Україні. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/Res-Rep/UKR>.
15. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України від 20.10.2020р. “Про внутрішнє та зовнішнє становище України” URL: <https://miss.gov.ua/publika-cii/poslannya-prezidenta-ukraini/analitichna-dopovid-doschorichnogo-poslannya-prezidenta-4>

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

16. Міграція в Україні цифри і факти 2019 рік. URL: [https://iom.org.ua/sites de fault/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf](https://iom.org.ua/sites%20de%20fault/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf).

17. Давидюк Л. П. Глобальні зміни в структурі зайнятості як чинник трансформації міжнародного ринку праці. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 3 (19). С. 172-177.

18. Шахно А.Ю. Вплив процесів глобалізації на розвиток людського капіталу та стан національного ринку праці. Економічний аналіз: зб. наук. праць ТНЕУ. Тернопіль : ВПЦ ТНЕУ “Економічна думка”, 2016. Том 25. № 1. С. 75-82.

19. Доповідь про стан людського розвитку за 2019 рік. URL: [hdr_2019_overview_-_ukrainian%20\(3\).pdf](hdr_2019_overview_-_ukrainian%20(3).pdf).

20. Войтович Р.В. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз): Монографія / за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В. М. Князева. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 680 с.

References:

1. Voitovych R. V. ta Vorona P. V. (2018). *Publichne upravlinnia v umovakh instyutsiinykh zmin* [Public administration in the context of institutional change], Monograph, Kyiv, 475 p. [Ukraine]

2. Hiddens E. (2004). *Nestrymnyi svit, yak hlobalizatsiia peretvoriuie nashe zhyttia* [An unrestrained world as globalization transforms our lives], Press Alterpres, Kyiv, 100 p. [Ukraine]

3. D.H. Lukianenko, A.M. Poruchnyk, A.M. Kotlot, Ya. M. Stoliarchuk ta in. (2011) *Resursy ta modeli hlobalnoho ekonomichnoho rozvytku* [Resources and models of global economic development], Monograph, Press KNEU, Kyiv, 703 p. [Ukraine]

4. Kant Y. (1995). *K vechnomu myru* [To eternal peace], Moskva, 480 p. [Russia]

5. Kovbasiuk V., Hrytsiak I., Surmin Yu. (2011) *Entsyklopediya derzhavnoho upravlinnya* [Encyclopedia of Public Administration], in 8 vol. Nat. Acad. state. ref. under the President of Ukraine; Scientific Ed. board: (holova) ta in. NADU, Kyiv, Vol. 7 *Derzhavne upravlinnia v umovakh hlobalnoi ta yevropeiskoi intehratsii* [Public administration in the context of global and European integration], 764 p. [Ukraine]

6. Rozputenko I. (2017). *Tsyvilizat-siinyi vybir Ukrainy v umovakh hlobalizatsii* [Civilizational choice of Ukraine in the conditions of globalization], journal *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy (Seriia “Derzhavne upravlinnia”)* [NAPA Bulletin under the President of Ukraine (Public Administration Series)], vol. 1, pp. 112-122. [Ukraine]

7. Fedorenko V., Hryshchenko I., Voron-kovoi T. (2017). *Ekonomika Ukrainy v hlobalnomu i vnutrishnomu vymiri* [Ukraine's economy in the global and domestic

dimension], Monograph, Press LTD “DKS tsentr, Kyiv, 344 p. [Ukraine]

8. Levitt T. (1983). “The globalization of markets”. *Harvard Business Review*, Vol. 61, No. 3, pp. 92-102.

9. Ohmae K. (1990) *The Bordless Word: Power and strategy in itie interlinred Economy*. Fontana. P. 254

10. Kastels M. (2000). *Ynformatsyonnaia epokha: ekonomyka, obshchestvo y kultura* [Information Age: Economy, Society and Culture], Press HUVShE, Moskva [Russia]

11. *The Global Competitiveness Report 2019*. URL: [http://www3.weforum.org/docs/ WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf](http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf).

12. Official site of the state statistics service. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

13. Official site of the National Bank of Ukraine (NBU). URL: <https://bank.gov.ua/>.

14. Official site of the International Monetary Fund in Ukraine. URL: .

15. *Analitychna dopovid do shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 20.10.2020 r. “Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshche Ukrainy”* [Analytical report to the annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine from 20.10.2020 “On the internal and external situation of Ukraine”]. URL: [Ukraine]

16. *Mihratsiia v Ukraini tsyfry i fakty 2019 rik* [Migration in Ukraine figures and facts 2019] URL: https://iom.org.ua/sites/de-fault/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf.

17. Davydiuk L. (2015). *Hlobalni zminy v strukturі zainiatosti yak chynnyk transformatsii mizhnarodnoho rynku pratsi* [Global changes in the structure of employment as a factor in the transformation of the international labor market], journal *Ekonomika: realii chasu* [Economy: the realities of time], vol. 3 (19). pp. 172-177 [Ukraine]

18. Shakhno A. (2016) *Vplyv protsesiv hlobalizatsii na rozvytok liudskoho kapitalu ta stan natsionalnoho rynku pratsi* [The impact of globalization on human capital development and the state of the national labor market] *Ekonomichniy analiz: zb. nauk. prats TNEU*. Press VPTs TNEU “Ekonomichna dumka”, Vol. 25 (1), Ternopil, pp. 75-82 [Ukraine]

19. *Dopovid pro stan liudskoho rozvytku za 2019 rik*. [Report on the state of human development for 2019]. URL: [hdr_2019_overview_-_ukrainian%20\(3\).pdf](hdr_2019_overview_-_ukrainian%20(3).pdf).

20. Voitovych R. (2007). *Vplyv hlobalizatsii na systemu derzhavnoho uprav- innia (teoretyko-metodolohichniy analiz)* [The impact of globalization on the system of public administration (theoretical and methodological analysis)], Monograph, Press NADU, Kyiv, 680 p. [Ukraine].

Стаття подана до редакції 12.10.2020 р.